



NORGES HØYESTERETT

Den 27. juni 2013 avsa Høyesterett dom i

HR-2013-01382-A, (sak nr. 2013/498), straffesak, anke over dom,

A (advokat Arne Gunnar Aas)

mot

Den offentlige påtalemyndighet (førstestatsadvokat Jørn S. Maurud)

STEMMEGIVNING :

- (1) Dommer **Webster**: Saken gjelder spørsmål om reaksjonsfastsettelse for legemsbeskadigelse ved bruk av særlig farlig redskap med betydelig skade som følge. Hovedspørsmålet er om domfelte skal dømmes til tidsbegrenset fengselsstraff eller forvaring.
- (2) A ble 21. desember 2011 satt under tiltale for overtredelse av straffeloven § 229 tredje straffalternativ jf. § 232. Grunnlaget er som følger:

"Søndag 10. juli 2011 ca. kl. 02.20, på X i --- gate i Y, stakk han uten foranledning B i magen med kniv, slik at B ble påført en livstruende blødning i en gren av lårsamleåren."
- (3) Drammen tingrett avsa dom 14. mars 2012 med slik domsslutning:

"A, født 25.10.1980, dømmes for overtredelse av straffeloven § 229 tredje straffalternativ jf. § 232 til fengsel i 3 – tre – år og 3 – tre – måneder.

I straffen fragår 32 – trettito – dager for utholdt varetekt.

A, født 25.10.1980, dømmes til innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse å betale erstatning til B med 2 622 – totusensekshundreogtjueto – og oppreisning med 100 000 – etthundretusen – kroner."

(4) A anket over bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet, straffutmålingen og avgjørelsen av det sivile kravet til lagmannsretten. I påtegning 19. september 2012 ba Oslo statsadvokatembeter om at det ble gjennomført en judisiell observasjon av tiltalte før ankesaken. Psykologspesialist Anne Lill Ørbeck og spesialist i psykiatri Ane Målbakken ble oppnevnt som sakkyndige. Rettspsykiatrisk erklæring ble avgitt 15. desember 2012. Der konkluderte de sakkyndige blant annet med at A ikke var psykotisk eller hadde en alvorlig psykisk lidelse på handlingstiden. Videre uttalte de at han har forhøyet risiko for framtidig vold.

(5) Borgarting lagmannsrett avsa dom 31. januar 2013 med slik domsslutning:

"1. A, født 25.10.1980, dømmes for overtredelse av straffeloven § 229 tredje straffalternativ, jf. § 232, til forvaring med en tidsramme på 4 – fire – år og 6 – seks – måneder og en minstetid på 2 – to – år og 6 – seks – måneder. Til fradrag i tidsramma og minstetida går 32 – trettito – dager for utholdt varetekt.

2. Anken vedrørende erstatning og oppreisning forkastes."

(6) Lagmannsrettens dom er avsagt under dissens. En av meddommerne stemte for at A skulle idømmes fengselsstraff.

(7) A har anket til Høyesterett over lagmannsrettens saksbehandling og straffutmåling. Høyesteretts ankeutvalg tillot 20. mars 2013 anken over straffutmålingen fremmet.

(8) *Jeg er komme til* at tidsrammen for forvaringen settes til 3 år og 6 måneder. For øvrig mener jeg at anken bør forkastes.

(9) Domfelte og fornærmede var ofte på den samme puben og hadde ved et par anledninger i mars/april 2011 vært i krangel. Kranglene utviklet seg til slåssing, og de hadde begge vært utestengt fra puben i perioder. Lørdag 9. juli 2011 var begge på puben. Personalet forsøkte å hindre konflikter ved å sørge for at de ikke var i samme del av lokalene samtidig. Utpå natten, mens A sto utenfor puben, trakk han frem en kniv og sa noe om å stikke noen. Det videre forløpet beskrives på følgende måte av lagmannsretten:

"Omkring kl 02.20 på natta hadde tiltalte spilt biljard i pubens biljardrom. Fornærmede kom da bort til han og sa navnet hans. A snudde seg mot B, trakk fram kniv fra lomma og stakk B i magen, uten at det ble sagt noe. Tiltalte forlot deretter X etter å ha sagt 'ha det' til innehaveren. Noe senere på natta ble han pågrepet i sin egen leilighet som ligger i kort avstand fra puben. Kniven ble ikke funnet.

Politiet ble tilkalt, og B ble umiddelbart brakt til Y sykehus, der han ble operert. Det framgår av rettsmedisinsk uttalelse at han var påført et minst 4 cm bredt stikksår i magens venstre side. Såret gikk gjennom bukveggen, inn i bukhulen og en del av lårsmåleåren var skadet. Den sakkyndige, professor Sissel Rogde, har vurdert at skaden uten rask legehjelp ville vært livstruende på grunn av forblødning og beskrevet skaden som 'meget farlig'. B var innlagt på sykehuset i åtte dager. Han hadde spiseproblemer et par måneder etter utskrivingen. Han har også hatt betydelige psykiske ettervirkninger, blant annet i form av søvnvansker, mareritt og angst. "

- (10) Jeg ser først på hva som vil være lengden på en eventuell fengselsstraff.
- (11) Handlingen er begått 10. juli 2011, altså cirka ett år etter lovendringen 8. juli 2010 da straffenivået for blant annet alvorlige voldsforbrytelser ble skjerpet betydelig. Den øvre strafferammen for overtredelse av straffeloven § 229 tredje straffalternativ ble øket til 10 år. For et tilfelle hvor to personer utøvte uprovosert vold ved gjentatte harde slag og trolig også spark mot fornærmedes hode, og med en relativt alvorlig hjerneskade som følge, antyder departementet at straffen bør være 5 år, jf. Prop. 97 L (2009–2010) side 37. Men det er samtidig presisert at det er vanskelig å gi et generelt straffenivå fordi dette straffalternativet spenner over et vidt felt.
- (12) A skadet B ved bruk av kniv. Det dreier seg om ett stikk, og skaden hadde vært livstruende om ikke B hadde kommet raskt til behandling. B er fysisk restituert, men har fått betydelige psykiske ettervirkninger. På denne bakgrunn mener jeg det riktige utgangspunkt for straffutmålingen i dette tilfellet bør være fengsel i omtrent tre år. Dette er noe høyere enn 2 år og 9 måneder som lagmannsretten har lagt til grunn.
- (13) Straffeloven § 61 kommer til anvendelse. A ble ved Drammen tingretts dom 25. august 2009 dømt for overtredelse av straffeloven § 229 første straffalternativ, jf. § 232 til fengsel i ti måneder. I den saken hadde A knivstukket sin tidligere arbeidsgiver fordi de var uenige om et fradrag arbeidsgiveren ville gjøre i As lønn. Lagmannsretten og tingretten la i vår sak til ett år i fengselsstraffen som følge av den tidligere dommen. Etter mitt syn er dette noe høyt. Men som nevnt er mitt utgangspunkt noe høyere enn lagmannsrettens, slik at samlet er jeg enig i at straffen for forholdet, etter anvendelse av § 61, er fengsel i rundt 3 år og 9 måneder.
- (14) Lagmannsretten har gjort et visst fradrag fordi A har erkjent de faktiske forholdene, men han har ikke erkjent straffeskyld ettersom han mener han handlet i nødverge. Slik denne saken ligger an, kan jeg ikke se at det foreligger noen tilståelse som kan gi grunnlag for fradrag. Derimot skal det legges en viss vekt på at ankesaken for lagmannsretten ble utsatt to ganger uten at A kan lastes for det. Samlet sett mener jeg at en straff av fengsel i 3 år og 6 måneder, som også lagmannsretten kom til, fremstår som passende.
- (15) Jeg ser så på spørsmålet om forvaring.
- (16) Straffeloven § 39 c nr. 1 oppstiller flere vilkår for å kunne dømme til forvaring i stedet for fengselsstraff. For det første må domfelte være skyldig i å ha begått eller forsøkt å begå en av de formene for kriminalitet som er oppregnet i § 39 c nr. 1 første punktum. Her er blant annet nevnt "alvorlig voldsforbrytelse". Knivstikkingen i vår sak oppfyller utvilsomt dette vilkåret.
- (17) Videre må det være en "nærliggende fare for at lovbryteren på nytt vil begå en slik forbrytelse". Ved vurderingen skal det legges vekt på "den begåtte forbrytelsen eller forsøket sammenholdt særlig med lovbryterens atferd og sosiale og personlige funksjonsevne. Det skal særlig legges vekt på om lovbryteren tidligere har begått eller forsøkt å begå en forbrytelse som nevnt i første punktum", jf. de to siste setningene i § 39 c nr. 1. Gjentakelsesfaren skal vurderes ut fra situasjonen på domstidspunktet, og det må være tale om en reell og kvalifisert fare for nye forbrytelser, jf. Rt. 2011 side 1717 avsnitt 15 med videre henvisninger.

- (18) Som nevnt ble A i 2009 dømt for overtredelse av straffeloven § 229 første straffalternativ. Legemsbeskadigelsen ble påført ved bruk av kniv, jf. § 232, og overtredelsen må anses som "alvorlig voldsforbrytelse" i § 39 c nr. 1's forstand. Dette skal etter ordlyden i § 39 c nr. 1 tillegges særlig vekt ved vurderingen. Men også domfeltes "atferd og sosiale og personlige funksjonsevne" skal tillegges vekt. Om dette skriver lagmannsretten blant annet:

"A har tidligere forklart at stikkingen av fornærmede var 'rettferdig' og 'nødvendig' for at fornærmede ikke skulle fortsette å krenke han. I tingrettens dom er det gjengitt at A ikke viser noen form for anger over det han har gjort og at han ikke ser bort fra at han igjen vil kunne utøve vold mot fornærmede. I den rettspsykiatriske rapporten er det referert at tiltalte nå angrer på handlingen, men 'mest fordi hans egen fremtid er ødelagt ...'."

- (19) Av den sakkyndige rapporten framgår det at A skårer delvis moderat på historiske risikofaktorer, men de sakkyndige mener at hans tidligere atferd og hans personlighet likevel gir grunn til bekymring og fremhever at:

"Observanden har bevæpnet seg med kniv som han har i sengen fordi han er redd, han har gått med kniv i lommen, i følge ham selv en kniv brukt i arbeidet som maler."

- (20) De sakkyndige oppsummerer på dette punktet:

"Observanden ser ut til å ha ganske stabile rigide personlighetstrekk som fører til liten smidighet i sosial interaksjon. Han ser ut til å ha et interaksjonsmønster overfor andre, spesielt de han oppfatter som krenkende, som gir sårbarhet. Han har vært lett krenkbar i situasjoner både 'på byen' og i kontakt med autoriteter i skole og samfunn. Hans holdning om at det er greit og nødvendig å bruke fysiske virkemidler for å fremme sin rett om det ikke nytter med ord, gir risiko. ..."

De sakkyndige vil derfor konkludere at det foreligger forhøyet risiko for fremtidig vold dersom kun hans historie skal legges til grunn som indikasjon for fremtiden."

- (21) Senere i rapporten trekkes det frem at A har symptomer på alkoholavhengighet. Han bruker fritiden sin på å være beruset av alkohol, og han har ikke planer om å slutte å drikke. Han lider av en posttraumatisk stresslidelse som han ikke ønsker behandling for, noe som også øker hans beredskap mot fare og dermed også faren for fremtidig vold. Han har manglende innsikt i sine problemer og tar i liten grad inn over seg ansvaret for voldsutøvelsen; han "opplevde å ikke ha annet valg siden han var 'presset over en grense'". De sakkyndige konkluderer med at A har en forhøyet risiko for vold "i dagens situasjon". De peker på at hvis han engasjerer seg i terapi for alkoholavhengighet, terapi for å forebygge vold og traumeterapi for å redusere plagene fra det posttraumatiske stressyndromet, vil han "muligens ha noe redusert risiko i forhold til dagens situasjon", men at hans rigide personlighetstrekk vil "tendere til å gjøre endring vanskeligere å oppnå".

- (22) Jeg har funnet spørsmålet vanskelig. Årsaken er først og fremst at A, etter å ha sittet varetektsfengslet en periode etter hendelsen 10. juli 2011, har vært løslatt i cirka ett og ett halvt år frem til lagmannsrettens dom, da han igjen ble pågrepet. I denne perioden er han ikke tatt for ny voldskriminalitet. Dette taler isolert sett mot at det foreligger en nærliggende fare for ny alvorlig voldskriminalitet i dag. På den annen side vil kravet til faregrad variere etter hvor grov vold det er fare for, jf. NOU 1990: 5 Strafferettslig utilregnelighetsregler og særreaksjoner side 86 og Ot. prp. nr. 87 (1993–94) side 108. Det er andre gangen A dømmes for vold med kniv. Det er tale om svært farlige

voldshandlinger som lett kunne fått langt mer fatale utfall enn det som ble konsekvensen. Når man i tillegg tar i betraktning As manglende ønske og forståelse for behovet for endring, er det mitt syn at det er en reell og kvalifisert fare for at han på nytt vil ty til alvorlig voldshandlinger hvis han føler seg krenket eller urettferdig behandlet. De sakkyndige beskriver at han har vært lett krenkbar i situasjoner "på byen" og i kontakt med autoriteter. Han har gitt uttrykk for at han vil holde seg unna utelivet i Y, men han har ikke planer om å slutte å drikke, noe som lett vil kunne bringe ham i risikosituasjoner. Det er sannsynlig at dagliglivet også ellers vil by på situasjoner hvor A vil føle seg krenket. Med hans holdning til å anvende vold i slike situasjoner, har jeg kommet til at det er en reell og kvalifisert fare for at han igjen vil begå alvorlig voldskriminalitet om han ble løslatt i dag.

- (23) Det siste vilkåret for å kunne dømme til forvaring er at en "tidsbestemt straff ikke anses tilstrekkelig til å verne samfunnet". Denne vurderingen skal skje ut fra rettens antakelse av hvordan situasjonen vil være på løslatelsestidspunktet. Det skal legges til grunn at han vil sone hele straffen, det skal ikke tas hensyn til eventuell prøveløslatelse, jf. Rt. 2011 side 1717 avsnitt 34.
- (24) Den alternative fengselsstraffen for A vil som nevnt være 3 år og 6 måneder. Han har sittet nær 6 måneder i varetekt, som det skal gjøres fradrag for. Det innebærer at han vil ha sonet ferdig om 3 år. De sakkyndiges beskrivelse av As rigide personlighet, manglende anger, holdningen til at det er berettiget å benytte vold, og manglende innsikt og forståelse for behov for terapi for å få kontroll med sitt alkoholforbruk og terapi for å forebygge vold, gjør at det ikke er sannsynlig at det vil ha skjedd noen endring av betydning tre år frem i tid. Dette innebærer at en tidsbestemt straff ikke vil være tilstrekkelig til å verne samfunnet.
- (25) Ut fra dette er jeg enig med lagmannsretten i at A må dømmes til forvaring.
- (26) Lagmannsretten satte tidsrammen for forvaringen til 4 år og 6 måneder, altså ett år lenger enn den alternative fengselsstraffen. I høyesterettspraksis de senere årene – fra 2010 – har tidsrammen gjennomgående vært satt lik den alternative fengselsstraffen. I perioden før 2010 er det også eksempler på at tidsrammen har vært satt til lenger enn den alternative fengselsstraffen. Det ser altså ut til at det har utviklet seg en praksis hvor man i normaltillfeller setter en tidsramme lik den alternative fengselsstraffen, jf. Rt. 2012 side 129 avsnitt 16. Verken loven eller forarbeidene – eller høyesterettspraksis – er til hinder for at det settes en lenger tidsramme der det er behov for det. De trekk ved As personlighet som jeg tidligere har redegjort for, kunne tale for en lenger tidsramme enn den alternative fengselsstraffen. Jeg har imidlertid kommet til at det ikke er grunn til å fravike utgangspunktet i dette tilfellet. Tidsrammen for forvaringen bør derfor settes til 3 år og 6 måneder.
- (27) Jeg stemmer for denne

D O M :

I lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 1, gjøres den endring at tidsrammen for forvaringen settes til 3 – tre – år og 6 – seks – måneder. Til fradrag i tidsrammen og minstetiden går 173 – etthundredeogsyttitre – dager for utholdt varetekt.

- (28) Dommer **Noer:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (29) Dommer **Falkanger:** Likeså.
- (30) Dommar **Utgård:** Det same.
- (31) Dommer **Tjomsland:** Likeså.
- (32) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

I lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 1, gjøres den endring at tidsrammen for forvaringen settes til 3 – tre – år og 6 – seks – måneder. Til fradrag i tidsrammen og minstetiden går 173 – etthundredeogsyttitre – dager for utholdt varetekt.

Riktig utskrift bekreftes: